

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 8.

У НОВОМ САДУ 21. ФЕБРУАРИЈА 1885.

ГОД. I.

КНЕЗ У КУПАТИЛУ.*)

ПРИПОВЕТКА ЈАШЕ ИГЊАТОВИЋА.

(Наставак.)

Кад се мало заложили, устане кнез, метне торбу и чутуру под клупу, па ће да се шеће.

— Паштл, ти често путујеш на дамшићу?

— Сваке суботе идем у Осек и носим што да продам.

— Па ти онда знаш, како се и лађа креће; шта то тера?

— Како не бих знао, хајте сад ћу вам показати, фетер-кнез.

— Дед покажи ми.

Паштл води кнеза по палубу брода, и дође с њим до машине. Кнез се оберучке нагне на шѐрг, и гледи, како се тамо окреће. Метне прст на усне, мисли — диви се.

— Ето видите, фетер-кнез, како се то окреће као точак, па тера лађу.

Кнез маше главом.

— Тако ми долази, као код каквог разбоја, сво ово, што се окреће као чекрк, а с поља, с бока, као вито; Боже мој, каква чуда још неће бити.

— Е то напољу је као ветрењача, па је то чак, рече покрај размудрена лица Паштл.

— Па ти точкови с поља кад терају, цео дамшић изгледа као пас, кад плива и предњим ногама граби воду. Па колика снага, какав терет собом вуче! рече кнез.

— А да знаш, фетер-кнез, шта то кошта! Један спаилук!

— Верујем, ал зато бих ја опет волео спаилук.

Тако се они забављају, ал показују се црни облаци, наскоро ветар завијори; поче најпре киша прскати, ту је већ и пљусак. Са палуба

сви хите унутра у заклон; жури се и кнез, и како се сagne под клупу, да чутуру и струњу дигне, ветар му скине клопави шешир. Шешир се поче по ветру као чекрк окретати, док не пљесне о прса једног морнара и ту се задржи; кнез га брзо натакне на главу, па бега и он кроз пљусак унутра; нашло се ту и места, па с Паштлом опет заседне.

— Седи, Паштл, да пијемо, па да видимо, каква ће бити киша. Не допада ми се, нешто кроз вијор и пљусак започиње. Дед, Паштл, ти знаш ту говорити, заповеди вина; моју чутуру ћу да штедим, — а баш хоћу да видим, какво је овде вино.

Кнез паметан, сетио се савета Зарије Цубајшпила, па ће своје вино за даље да штеди. Киша тишија.

Паштл заповеди, да донесу вина.

— Је-л', Паштл, киша већ лаганије пада, канда ће добра бити? запита кнез.

Паштл погледи кроз прозорку.

— Лепа киша, фетер-кнез, та много вреди.

— Видим, права спасовска, не би је дао сад ни за пет стотина форината, рече кнез а лице му се свесели.

— Та киша вреди милијон.

— Шта милијон! И више. Шта мислиш: спасовска киша. Кад сам се на пут кренуо, то ми је била највећа брига, што није било кише, баш сам је ишчекивао, а гле, сад пада.

Кнез то вели а гледи кроз прозорку, како киша пада.

Момак донесе вино.

— Хеј, фетер-кнез, келнер је донео вино.

*) У прошлом се броју у овој приповетци поткрала погрешка. На стр. 195. у претпоследњем реду два речи: крницу треба додати: и протури у чизму.

Кнез се сучели седећи са Паштлом, и сипа себи и њему.

— Спаси бог! куцне се кнез и испије.

Кнез глади брк, гледи на вино, па маше главом.

— Бога ти, Паштл, пошто је ово вино? Но, Паштл, од тог ти неће брк нарастити.

— Једна флашица кошта дваест крајцара.

— Па оваквих пет иде у једну холбу, и ту мора да је бирташ Чивутин?

— Није, то је Шваба; ал знаш, фетеркнез, сад смо сви Чивути, кад тргујемо: и Шваба, и Рац, и Мађар; има сад свакојаких Чивута, није ни један опет бољи од другог, сваки вара, сипа воду и шпиритус у вино и ракију.

— Е, Паштл, ти се вараш. Да дођеш у наше село, па код нашег бирташа Исе Варнице за дваест крајцара за овакве три флашице, па какво вино! Ал то не у спаинској, већ у сеоској биртији; јер село има право у својој биртији вино точити кроз шест месеци; ал у спаинској је као и ово овде.

Звонце зазвони, — ту је већ Апатин.

Паштл се са кнезом опрости, захвали му се и оде.

Сад је кнез без друштва.

Напољу пада киша, унутри никог познатог, рођеног свог језика не чује, шта да чини, већ да мисли о кући и о даљем путовању, како ће до купатила стићи.

Мисли о кући: није-л' што заборавио. Није, све је у реду. Оставио је у орману и нешто новаца за Пелу, премда је кућа пуна; на шта има трошити, већ у цркви за тас и ако треба игле ил какав рубац од грка. Но како ће сад тако усамљен на путу до Будима?

Кнез зева, дуго му је време, па кад и кад чутуру натегне, вади из струње, што је за јело, и тиме пробавља време.

Пароброд стигне до прве станице и ту се опет неколицина укрца, међу овима један катански каплар и један прост пешак.

Како уђу, разгледају, каплар баци око на кнеза, па ће се ту сместити са другом.

И кнез гледи у њих, јер у доласку чује од њих српски глас.

— Еј, пријане, ти си Шлавонац, хоћеш ли нам дати места? запита каплар.

— Ето вам по вољи места. Откуд ви, синаци, кад ме знате, да сам Шлавонац?

— Ми смо Барањци, твоји суседи, пријане. Сместе се.

— Та Барања, то је ту, почиње од Драве, ми с Барањцима живимо као браћа близанци, долазе они к нама у Осек, гдекоји се к нама и доселе, па се и жене из Барање, и у нашем селу има три Барањца и две Барањке, — то ми је баш мило.

— Но, и нама је мило.

Оба војника су из једног села, опријатељени су и били су код куће на допусту, сад иду у Пешту, па онда даље.

— Па далеко ћете? запита кнез.

— Управо у Пешту.

— Но, то ми је мило, ја идем у Будим у купатило, па ћете ми показати, куд треба.

— Хоћемо, баћа, ми смо наши.

— А јесте-л' ви прави Срби?

— Чисти, овејани.

— Ја славим светог Николу, рече каплар.

— Ја опет Аранђела, рече други.

— То ми је мило, и ја светкујем светог Николу.

Кнез их понуди вином, они драговољно приме, но и сами даду вина донети, од куће долазе и са собом носе коју форинту, а каплар је син сеоског кнеза, од добре је куће, па и мати му тутнула коју у џеп, да отац не зна; та како не би, кад је с њим поносна, па неће мукте, да буде постидан, понудиће и он кнеза с оним, што има, а понео је доста у торби, коју онај други за њега и за се носи.

— Па како, баћа, тамо код вас, у тој шумовитој Шлавонији?

— Хвала Богу, година није била хрђава, а ни ова неће ваљда бити лошија, ето нам спасовске кише.

Та киша је била најглавнија.

— Па како се зовеш, баћа?

— Танасије Шамшалов, стари кнез у мом селу. А како се ти зовеш?

— Ја сам Миливој Брвајлов, цесарски и краљевски каплар у хусарској регементи „ну-меро сибене“, у другој дивизији, првом ескадрону, а отац ми је кнез у селу, као што си и ти, баћа.

— Но то ми је баш мило. — Кнез поглади бркове и милотно гледи у пернатог каплара.

Каплар на то устане и диже руку кнезу, да је пољуби.

— Пусти, да те пољубим у руку, кад си кнез као мој бабо, и одсад ћу те звати бабом. Каплар га пољуби у руку, па седне.

Сад устане други, па љуби кнеза у руку.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

— Ја сам Митар Сечујац, оца немам, само брата, сестру и сироту мајку.

— Сад на то и да напијемо!

Куцају се.

— И ја имам сина катану, здрав момак као ти, можда је већ и он каплар.

— У каквој регементи служи?

— Не знам ни сам, у каквој, писао ми, само не памтим; знам само, да је и он катана, знаш: онај, што копље носи, како се тај зове?

— Знам, холанер; Шлавонце све тамо вуку а нас овде опет у хусаре.

— Јест, хуланер, тако се зове, ал друкчије се носи, не тако по мађарски као ти.

— Познајем их, бабо. А не знаш, где му лежи регемента?

— Не знам, тамо негде више Пеште, као што писмо његово гласи.

— Сазнаћу, само ми кажи име?

— Иван Шамшалов, дваестпет година стар.

— Зато питам, јер ће бити велико вежбање, маневар у Пешти, и ту ће бити две хусарске и две холанерске регементе.

— То би баш волео, кад би и он тамо дошао.

Сад се друштво рашћепури, каплар вади из торбе, што има, а кнез опет своје, па се нуткају, сад овај сад онај додаје, што има.

Сад кнезу брже пролази време, већ се смркло, киша је престала, а пароброд је близу Мохача.

Дође „контролор“, да прегледи билете, и приступи кнезу, пружив руку, да му да билету.

Кнежев шешир на клупи, узе га у руку, преврће га, тражи билету, нема је. Ветар је однео, кад му је оно и шешир. Шта ће сад?

Кнез се извињава, извињава га и каплар; кнез покаже, изишав напоље, прстом и на морнара, ком је билету при уласку предао, и једва се белаја ослободи, добије новију, ал је нешто морао доплатити.

Кад се све смирило, свако гледи да себи нађе места, где ће преноћити. И кнез огледа, где ће лећи, где ће ноге пружити, па још ту струња и чутура.

Каплар погледа на кнеза, види, да се овај већ за легало брине, а он би рад мало да се прође, а нема с ким.

— Знаш, бабо, шта, рано ми је још лећи, а и ти шта ћеш да се ту гуриш, хајд' самном да се прођемо, па ћемо тамо негде на црну каву.

Кнез почеше главу, мисли се.

— Додуше, овде се не спава мирно, као

код куће, све нека хука-бука; не браним, да се мало прођем, да видим, је-л' киша земљу добро наквасила; но кад одемо, ко ће нам чувати пртљаг.

— Митар ће ту остати; нек даде донети себи вина, а јести има у торби доста, па ти није бриге, не сме нико дирнути у струњу.

Кнезу није толико стало до струње, а новци су на добром месту, у чизми и чакширама.

— Е добро, синаче, па хајд'мо, човек кад је на путу, нек бар што види.

— Хајд'мо, ти Митре чувај, једи, пиј, а буди на опрезу.

— Не брин'те се, кад сам ја ту.

Каплар Миливој иде напред, а за њим кнез. Красна ноћ, месечина као дан.

— Синовче, како ћемо после натраг, ако нас не пусте унутра и дамшић оде?

— Не брин' се, бабо, лађа ће ту преноћити, а ми ћемо се у своје време вратити, па билета је код нас.

Сад је кнез умирен, гледи на небо па на земљу, ђонови му се лепе о тло, мало час опет клизе, како где.

— Да лепе спасовске кише, шта би; но куда ћемо сад, синовче, да се не залутамо, ово је канда варош?

— Те каква варош, у Барањи прва.

— Па куда ћемо?

— Сад ћеш видити, куда.

Изблиза се види једна осветљена кућа, чује се циганска музика, и неки цикот.

Већ су пред кућом.

— Хајд'мо унутра, рече каплар, а већ врата отвара, па улази; кнез иде за њим.

Кад уђу, имају шта и видити. Све лепо осветљено, друштва прилично, и мушког и женског света доста. Каплар се протура до једног стола, где међу другим седи опет један хусарски каплар, и тај иде у Пешту на окуп, па на већбу, а познат је Миливоју од детињства, два села их само растављају.

Ту добију места. Миливој се поздрави са „камаратом“, који је у велико весео; и он носи од куће новаца, па хоће из дуга времена да се мало провесели.

И Миливој је добре воље, код куће је добро провео, па је и на пароброду пио, сад ће се рашћергати.

Цигани свирају, и коме је до игре, игра. Девојке Мађарице у кратким хаљинама, у струку затегнуте, бесно играју са момцима. да им се спуштен курјук састраг лево-десно фрцка.

Хусари не могу то дуже гледати, већ скоче на ноге, мамузама подакћу, коврче бркове, а око им девојку тражи. Не треба ни тражити, тек намигну, а девојке су већ ту. Ухвате се у игру као у неки коштац, све око њих звечи, девојке се окрећу као преслице.

Кнез гледи, допада му се.

Доникле играју, па кад музика престане, седну момци, око њих се купе девојке, стоје код момака, јер места немају, једна лепа нагне се лактом на раме Миливоју, почну девојке певати, момци помажу, а уз то цигани лагано свирају.

Кнез избегчи очи, гледи на све стране, не зна о целом шта да мисли. До њега седи Миливој, с девојком се титра, ова с њим из једне чаше пије, канда му је сестра.

Кнез гурне Миливоја у бок, приклони му главу и пушка.

— Шта је то ту, сватови ил' светковина? Миливој се гротом насмеје.

— Јест, бабо, то су сватови, само су им се ђувегије опиле, па спавају, е па сад их ми окрећемо, или који дође.

Девојка је та чисто српски говорила, па кад чује, шта кнез рече, остави Миливоја, па загрли кнеза, стисне га и окреше му шешир, да одмах на земљу паде.

Девојка му дода шешир.

— Јест, баћа, ово су сватови; хајд' самном, са младом невестом да поиграш.

— Окан' ме се, девојко, нисам ја за игру, већ кажи ми, каква си ти млада невеста, кад немаш венца на глави?

— Од млога играња изгубила сам га, баћа,

момци га покидаше у спомен; но хајд', баћа, плати младој невести шољу кафе.

Кнез се насмеје, удари песницом о сто.

— Но, то чудо још нисам видио, да гост младој невести кафе плаћа.

— Јест, бабо, ту је такав адет; но ја ћу јој платити, па ћу одиграти.

Миливој даде донети кафу за младу, за се и за кнеза. У тај мах музика засвира, па сви као помамни скоче, па играју.

Кнез гледи, па све премера, таково што још није видио.

То је тако доникле трајало; врата се 'тваризгају: гости једни излазе, други улазе, док једаред настане време, да се мора поћи.

Свему је крај. Дигну се и оду на пароброд. Време је већ, брод се у велике ложи.

Митар их дочека. Преседео је целу ноћ, при чаши вина чувао је целу ноћ. Каткад је и чутуру кнежеву патегао, да види, какво је то вино; остаће још и кнезу.

Митар је чувао кнежево место, а Миливој га није ни имао.

Миливој тражи места, све је запремљено; он се ражљути, па једног Чивута ухвати за ноге и у поле окрене на страну.

— Хеј, Авраме, дај и мени места.

Сиром Чивутин се скуњи, не сме да се замера, ћути.

Други каплар седе опет другом на ноге, чини се као невешт а овај, из сна пробуден, огласи се љутито, ал га утишало цаптање мамуза.

Тако, сад имају сви места. Митар, сиром, лактом на сто наслоњен, преседиће тако до после зоре, док сви поустају.

Кнез већ хрче, за њим ће и остали.

(Наставиће се.)

ИЗ „ПЛАМЕНОВА“ † ЈОВАНА ГРЧИЋА-МИЛЕНКА.*)

(ЈОШ ДОСАД НЕШТАМПАНО.)

СЕБИЧНО ДЕТЕ.

'о дете ја сам хтео,
Сунашце кад изиђе,
Ли мени тек да сија
И у ђеп да ми сиђе.

А сад сам задовољан,
Сунашце кад изиђе
Па целом свету сија
А мене — тек обиђе.

*) И до ове две песмице покојнога Миленка дошли смо добротом Черевиканина Ђоке Николића, пријатеља покојниковог, који их нам је миловао послати у верном препису са оригиналних листића. Прегледали смо збирку Миленкових песама, што је ивашла год. 1869. у Бечу, осим тога листове, у којима је Миленко певао, „Даницу“, „Матицу“, „Младу Србадију“, а и листове, где му је посмрчад штампана, нови „Јавор“ и бечку „Србадију“ од 1875.—1876. у којој су „Моваици“, прва и друга група, и нигде нисмо наишли на горње песмице. Држимо, да нам се неће замерити, што ћемо овом приликом напоменути, да је Миленкова песма „Бадње вече у туђини“, која је у 6. броју „Јавора“ о. г. као досад нештампана саопштена, угледала света за живота песниковог још 1870. год. у „Младој Србадији“, бр. 2. стр. 74.

МОЈЕ СРЦЕ.

Срце је моје *слабо*,
Јер моли, док се нада;
Срце је моје *јако*,
Јер ћути, кад пострада.

О, ћути, срце, трпи...
Још има, ко те воли;
А никад ко не страда,
Тај целог века — моли...

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

Међу тим је Машић, задовољан разговором са Милићем, провео четврти час у гимназији, за тим је са неколико колега у најбољем расположењу ручао и једва је чекао згодан час, да оде у посету Даринци, и да јој саопшти данашњи разговор. Он је са своје стране био већ наумио, да се прими понуде Милићеве, само је хтео још да дозна, шта ће му рећи и Даринка. Па онда, ако и она прихвати понуду, онда се решио, да јој изјави своју љубав, чисто и искрено, и да је запроси у оца. Та сад би му плата била много већа! Са шест стотина! Тако би онда могао водити кућу. На мираз Даринчин није ни мислио, ма да је било изгледа, да ће бити приличан. Он је мислио само на своју љубав, на сродну нарав њену са својом, на саучешће, шта га она има према његовом раду, а то је било за њега доста. Сад, само ако и Даринка хоће.

Са мањим поуздањем него до сад ступио је у Даринчину собу. Нашао ју је саму, јер Драгиња је била у другој соби, где је из клавира мамила одјек своје летимичне, тренутне среће и свог великог, тешког бола.

Даринка је пошла Машићу на сусрет и пружи-ла му обе руке, којих се он данас с неком благом збиљом латио. Даринка је одмах приметила промену у понашању му, и са оним урођеним осећањем, које је свакој жени кажипут и замена за разлог, слутила је, да ће скоро наступити ванреднији догађај, који ће досадашњем животу њеном други правац дати. Са собом је била на чисто, и само је чекала, како ће Машић да отпочне своју реч.

Са несигурним гласом, који га је у току говора често изневерио, поче Машић:

— Данас ме је уредник „Заточника“, господин Стојан Милић, изненадио својом понудом. Он ми рече, да намерава свој лист да издаје сваки дан, и да с тога мора умножити особе у редакцији. Мени је понудио уредништво фељтона, а уједно и то, да му будем известилац за књижевност и уметност. Плата би ми била шест стотина форината. Шта мислите о том, госпоћице?

— Па то је лепо, рече Даринка мало изненађено, то би било поље за ваш рад, и ако се приметите, ја бих се за цело радовала.

— Захваљујем вам, рече Машић топло, то сам хтео само да дознам. Том платом биће ми годишњи приход много већи, неких осамнаест стотина, осим што бих иначе могао још зарадити.

Даринка је мало поруменила, јер је сад била на чисто, да се у својој првобитној слутњи није преварила. Нашто би иначе спомињао свој годишњи приход!

— Па сад, госпоћице, настави Машић и глас му је бивао све лакши и тамнији, сад долазим к вама... да вас искрено запитам. . . . е да л' бисте хтели... бити . . . моја жена

Машећ је одануо после тих речи. Даринка је оборила главу, и ма да би радије чула ове последње речи без оних уводних, ипак је осећала, како је сву пређе нека неисказана струја, нека мила забуна. Она није била у стању да одговори одмах, шта више, она је затворила очи и тако, у том положају, пружи-ла је Машићу своју руку. Машић се лати и стисне врео пољубац на њу. За тим устане нагло, узме шешир и пође.

— Идем доле господару Влајковићу, рече а глас му је дрхтао, надам се и уверен сам, да ме неће одбити . . . Али, и ту застане на тренутак, ако ипак то учини!

— Неће, неће, шептала је Даринка. А ја ћу међу тим ићи матери.

Машећ изађе из собе и на скоро за тим био је у дућану, где је нашао господара Влајковића, како се шета горе-доле.

— Молио бих на једну реч, поче Машић, кад се Влајковићу био приближио.

— Ево, ево, млади пријатељу, рече Влајковић, али шта је тако хитно?

— Та, на само бих вам нешто казао. . .

— Аха, рече Влајковић а у себи је помислио: Овом треба за цело новаца, но, хајде де!

Влајковић уведе Машића у собу, која је била

одмах до дућана, понуди га левом руком да седне а десном је почео да вади из џепа кључеве од гвоздене касе. Машић није ни пазио на то, шта старац ради, тако је био заузет својим мислима.

— Дакле! поче старац.

— Дошао сам, господине, поче Машић, да вас нешто замолим; али, ви се нећете срдити, је л' те, да нећете?

— Нећу, нећу, насмеја се Влајковић држећи кључеве у руци.

— Дошао сам, да... запросим руку ваше ћерке Даринке, рече Машић нагло.

Влајковић је упустио кључеве и коракнуо корак натраг: том се баш није надао. Машић је стајао као на иглама, нит је смео да дише, ни да говори, само су му очи лутале немирно тамо-амо. Кад су кључеви пали на земљу, трже се, подиже их и предаде их Влајковићу.

— Дакле, ви хоћете моје дете, рече Влајковић и поче се смејати, дакле, и ту се почео још већма да се смеје, дакле сам ипак погодио, да се оног тамо тиче, и Влајковић погледи значајно на гвоздену касу.

— Да, господине, одговори Машић са најскромнијим нагласком, ја сам тако слободан. Та ја је тако љубим!

— Е... поче старац да отеже.

— Ја могу жену издржавати, плата ми је прилична, а могу много још и зарадити...

— Добро, добро, а шта вели моје дете?

— Она вели, што и ја велим.

— Тако! Дакле иза мојих леђа! рече старац и чисто намигне самом себи. Кад сте већ дошли до тог, онда... нек вам је благословено. Неће ни моја жена имати против тога ништа.

Машић је пребледио при првим речима старчевим; али је тим већма био изненађен, кад је дочуо свршетак његових речи. Са одушевљењем лати се старчеве руке и пољуби је најсрдачније. Влајковићу се показа суза у оку, он узме Машића за главу и пољуби га у чело.

— А сад, кад сте већ говорили о вашим приходима, да речем и ја коју о приходима Даринчиним, наравно у њено име...

— Али, господине... поче Машић.

— Не, не, и тога мора бити, а ја радо свјештем на брзо. Моја кћи добиће сад одмах десет хиљада форината, а после наше смрти половину оног, што оставимо, јер друга је половина Драгићина, и то опет са десет хиљада. Јесте л' задовољни?

— Право да вам кажем, господине, на то нисам ни мислио, рече Машић пристојно.

Влајковић се насмешио само.

— А сад идите и Даринчиној матери, коју је, смем се опкладити, Даринка до сад већ спремила.

Са неисканом радошћу одлети Машић у први спрат. У предсобљу се већ нађе са госпођом Влајковићком, која му је са благим осмехом на уснама пошла на сусрет. Машић је пољуби у руку, а госпођа Влајковићка узме његову и Даринчину руку, и мете једну у другу. За тим се лагано удали и остави њих двоје у предсобљу на само.

VI.

Љубица Живковићева седела је у својој соби за столом. У руци је држала перо, али њиме није писала, него је замишљено шарала по хартији пред собом. Шарала је разне слике без икаквог облика, изгледало је, као да перо трчкара само по хартији, као да га не управља рука. Али друкче и није могло бити, кад су Љубичине мисли биле на сваком другом месту пре, него на хартији; лутале су по свету, а понајвише се задржавале око најновијег догађаја, око „свршене ствари“ између Машића и Даринке, и око оне тајне али снажне клице љубави између Дражића и Драгиње. У колико се првом догађају радовала, у толико се страшила ове друге ствари, јер је држала за извесно, да се тај одношај не може тако свршити као онај други. Њу је нешто заболело, кад је о том мислила а перо у руци њеној играло је по хартији све живље и живље, и шарало је све немогућније и чудноватије слике. У том се отворе врата и у собу уђе Милић. Љубица се трже, кад је чула, да се врата отварају, но кад је познала Милића, насмеши се, поздрави га пријатељским махањем главе и пружи му руку. Милић је ухвати и олако је стисне.

— Већ давно вас нисам видеала, рече Љубица чисто прекорно.

— Имате право, што ми замерате, одговори Милић, и ја нећу ни покушати да се правдам, јер искрено да кажем, морао бих нешто измислити, што би ме могло извинити пред вама. Овако — опростите!

— Та ја то и не тражим од вас, рече Љубица сад и насмеши се, имали сте посла, на мирна Бачка.

— До душе посла бих имао, примети Милић, али тај није тако огроман, да бих због њега морао небрежвати своје старе пријатеље. А ми смо стари пријатељи, је л' тако?

— На сваки начин, одговори Љубица с комичном озбиљношћу, ја наш одношај нисам никад друкче ни крстила. Но, сад мавимо се тога...

— А зашто да га се манемо, упаде јој Милић у реч, кад осећам потребу, да се с пријатељем, с правим пријатељем, поразговорам. Мислите ли, го-

споћице. да се удем и с другим киме тако разговарати као с вама! Не, ни с ким. Једини је Лукић, с којим се још даје разговарати у оном правцу, који је мени тако од потребе; али ни с њиме ми не иде говор тако од срца, као с вама.

Љубица није одмах одговорила на те речи; ђутала је са обореном главом и нагла румен прелије јој лице, од радости зар, што Милић има према њојзи таквог поверења.

— Па добро, рече на послетку, а ми хајде да се разговарамо. Али пре свега, шта велите на то, што је Машић испросио Даринку?

— Не велим ништа, одговори Милић равнодушно. Мене Машић занима као мој будући сарадник . . . да, збиља, знате ли да сам га задобио за лист?

— Ништа.

— Пре неколико дана потписали смо уговор. Уверен сам, да ће бити од велике хасне нашем народном листу.

— Е, па то је лепо, што се тога тиче, ви ћете знати, шта вам ваља радити. Како се то лепо изгладило, знате, она критика.

— Знам, рече Милић чисто зловољно. Човек сам, па сам згрешио; у осталом, све се окренуло на добро.

— Ал шта велите на женидбу?

— А шта да кажем! То су ми пола песнички пола филистарски сватови. Он њојзи чита своје песме, она их хвали, те су љубав и брак на једном листу.

— Али они су сретни, они се љубе.

— Штета, што нисте додали: као голубови.

— Драги мој пријатељу, ви сте данас нешто заједљиви, или бар зловољни.

— Нисам ни једно ни друго, рече Милић мирно, у осталом, такав сам увек, кад морам да говорим о нечем, што не марим.

— Па не морамо говорити о томе, рече Љубица и погледи Милића оштро. Милић је приметио тај поглед, и одмах се нечем досетио.

— Аха, рече, ви као да сумњате у искреност мојих речи?

— Та, мало.

— Немате право. Госпођица Даринка није ме никад занимала. Лена јесте; али то је све, што сам приметио на њојзи. А она је већ велика девојка, дозрела за удадбу, те се не чудим ни најмање, што се нашао љубавник и муж у особи Машићевој.

— Данас сте чудно расположени. Тако искрено још нисте говорили.

— До сад нисам о таквим стварима ни хтео да говорим с вама; били сте још млади, али сад сте велика па још и паметна девојка, за то и могу с вама да се тако разговарам.

— Захваљујем вам на тим ласкавим речима, рече Љубица мало зловољно, али, ви знате, да за мене нису.

— Ја нисам ни хтео да вам ласкам, казао сам вам само, што је истина. (Наставиће се.)

НАДО, НЕ УМРИ!

х, не умри, преварена надо,
Не остављај ове слабе груди,
Разбиће их злобљиваца ђуди,
Увенуће тад и срце младо.

Срце би се поиграло радо,
Летело би као лепир свуди,
Оно не зна за страх од злих људи,
Јер од злобе сачуват' га знадо'.

Тврде вере на те се ослања,
Све, што има, теби сад поклања,
Све, што жели, то од тебе чека.

Ти једина још си му остала,
Као звезда вазда си му сјала,
Недомашина за русу човека.

Н. В. Ђорић.

П Е В А Ч И.

(ИЗ „ЛОВЧЕВИХ ЗАПИСНИКА.“)

ПРИПОВЕТКА И. С. ТУРГЕЊЕВА.

Сеоце Колотовка је добро неког Петроградског Немца. Пре беше то сеоце неке пусте и рђаве властелинке, коју су у целој околици звали наџак-бабом (другог јој имена

не сачува потомство). Сеоце је то баш на окомку голе стене, коју је од горе до доле разделио јаз, страхота грдан: зинуо као бездан, па се вије, изрешетан и разрован, средом улице

и већи од реке — на реци се бар може саградити мост — поделио јадно сеоце у два дела. По песковитим странама тога јаза спуштају се, чисто плашљиво, танане раките, а на самом дну, сувом и жутом као мед, скупиле се гомилице скамењене груде глине. Заиста га жалост и погледати — то се мора рећи, ал међутим сви становници унаоколо знају добро пут у Колотовку; тим путем ходе радо и често.

Баш наврх јаза, на неколико корака од тачке, где почиње узана пукотина, диже се колебица на четир ћошка, самотно, засебице од других. Покривена је сламом, на њој је димњак; једно окно, баш као оштро око, гледа у пећину, а зимњег вечера, када га осветле изнутра, види се издалека у мрачној мразовитој магли. Зар је то окно једном путнику осветлило пута као звезда путевођа. Над вратима је прикована плавичаста дашчица, то је узва, која казује, да је то — гостионица, а зове се „мили дом“. У тој гостионици се, свакако, не продаје вино јефтиније, него што му је цена. И у другим гостионицама у околини има добра вина, па по исту цену, ал и опет овамо гости некако радије долазе. Све је то за то, што је гостионичар главом Николај Иванић. Николај Иванић, негда ставно, кудраво, румено момче, сада је и сувише дебео, оседео људа, лице му је збијено, очи лукаво-добродушне, чело масно, све зборано, боре се отегле као нити. Већ је двадесет година у Колотовци. Николај Иванић је човек окретан и опрезан, као што их је већина крчмара. Не може се рећи, да је бог зна како разговоран, и да је љубазан, али у њега је дар, да домами госте и да их задржава код себе. Гостима је опет врло мило, што могу седети на његовим клупицама, на догледу домаћину, који их гледа мирно и ласкаво, и бити и ако на домаку оштрог гледа, али ипак флегматичног домаћина. У њега беше доста здраве памети: он је добро знао живот властелински, мужички и грађански, у тугаљивим стварима знао би добро посаветовати, али је био предосторожан и себичњак, за то је и гледао на све са стране, а своје госте наводио на пут истине онако издалека, речима, које као да је говорио без сваке намере, онако у ветар. Он се човек разумевао у свачем, што је важно по Руса, или бар што ће га занимати: разумевао се у коњима и говедама, у дрвима, у циглама, судовима, кожној и сукненој роби, песмама и играма. Кад нема гостију изађе пред крчму, спусти се као какав мех на земљу, подавије танане

ноге по турски, па когод туда прође, а он ће заподети ласкаво с њиме разговор. Много је доживео свога века, преживео је тај не један десетак омањих племића, који су к њему долазили „на измирење“; зна тај све, што се деси на сто врста унаоколо и нигда да се излане! На њему шта више не можеш ни опазити, да зна чак и оно, што и сам њушкало-полицај и не слуги! Он само ћути, насмеши се, па се бајаги забави одмах чашама и боцама. Суседи га цене; цивилни генерал Штерепетенко, први господин у срезу по чину, увек му се понизно клања, кад прође поред његове крчме. Николај Иванић је човек од уплива: он је натерао неког познатог коњокрадицу, да врати коње, што их је одвео са дворишта неког пријатеља му. Он је обавестио мужике у суседном сеоцету, да приме новог управитеља, кад се дигосе против њега и т. д. У осталом немојте мислити, да је он то чинио из љубави према правди, према ближњима — боже сачувај! Просто је хтео да предупреди све, што је кадро било мир његов уништити. Николај Иванић је ожењен, има и деце. Жена му је хитра, оштра носа и бистроока; у последње време је и она телом отежала, као и муж јој. Он се у свему ослања на њу, и новци су њој под кључем. Пијанице и букачи чудо се боје ње, она их не мари: од њих је мало хасне, ал много вике; њој се више допадали ћуталице, мргоде. Дечица Николаја Иванића још су мала; прва су му помрла, а она, што остадоше, исти родитељи: чисто ти мило погледати на умна лица те здраве деце.

Беше несносан, топао јулски дан, када сам се дизао са псегом, корак по корак, уз Колотовски јаз, до „мила дома“. Сунце стало жарити к'о лудо, непрестанце је пржило и пекло, ваздух био пун загушљиве прашине. Вране и гаврани све се сјаје, разјапили кљунове, па тужно погледају на оне, који мимо њих пролазе, као да траже у њих милости. Само врапцима као да то све није ништа сметало, наострешили перје, па још већма нег пре цвркутали и верали се по плотовима, узлетали гомилице с прашњавога пута, или се као сиви облачићи уносили над зеленим конопљаницима. Стаде ме морити жеђца. Воде не беше близу; у Колотовци, као и у многим другим степним селима, мужици немају извора ни студенца, већ пију неку житку каљугу из баре!... Али ко ће још водом назвати то отров-пиће? Хтедох замолити Николаја Иванића, да ми даде чашу пива или кваса.

Мора се рећи, да Колотовка ни у које доба нема лепа изгледа, ал некако је за чудо одвратна, када јулско сјајано сунце неумолигим зракама обасја и мрке, полу-опале кровове на кућама и тај дубоки јаз и спржени, прашњави пашњак, по коме се очајно витлају дугоноге коке, и сиви од тополе кућерак на четир ћошка без прозора. Грађа је том кућерку остатак пређашњег властелинког дома, који је унаоколо обрастао копривом, бурјаном и пеленом. Ту је и бара, покривена гушчијим перјем, црна, као изгорела, и блато, које је упола осушено, и накривљени насип. Поред њега се збиле овце гомилице на меко утапканој, пепељастој земљи; једва дишу од силне препеке, а збиле се једна уз другу, па тужном стрпљивошћу обориле главе што већма могу, као да ишчекују, када ће престати тај несносни жар. Умореним корацима приближавао сам се крчми Николаја Иванића. Деца, кад ме сагледаше, зачудише се, као што и приличи, па се онда забленуше у мене; пси ме дочекаше с негодовањем, које изразише лајањем и то таким громким и озлојеђеним, да најпосле сусташе, задуваше се и стадоше капљати. На један мах указа се на прагу крчме висока људа, без капе, у фризовом шињелу, ниско потпасан мрким пасом. Изгледаше ми на први мах да је какво чељаде из куће; густе, седе власи без икаква се реда дизале на сувом и збрчканом му лицу. Звао је неког; махао брзо рукама и размахивао више, него што је и сам желео. Могло се на њему опазити, да је мало више повукао.

— Хеј! Ходи, та ходи! стаде викати, дигући тешко густе обрве: — ходи, Моргачу,*) ходи! Ух, братац, дед мало брже! То није лепо од тебе. Овде те сви чекају, а ти управ милиш. Ходи брже!

— Но, но, ево ме, одазва се промукао глас и иза куће на десно указа се омањи човечуљак, дебео и хром. На њему беше доста чиста, сукнена свита — обукао је на један рукав; високу, оштрљаству капу намакао на чело до обрва, те му округло, подбуло лице изгледало лукаво и смешно. Маленим, жутим очима све је зверео, са танких усана никад да нестане затегнутог осмејка, а нос општар и дуг, дигао се унапред, као каква крма. — Ево ме, драго моје, ево ме, стаде говорити, котурајући се према крчми: — што ме зовеш? . . . Ко ме то чека?

— Што те зовем? одговори с прекором човек у фризовом шињелу. — Ала си ти, Жмирало, чудан човек: зову те у крчму, а ти питаш, што те зову? А да знаш ко те чека! Све сами честити људи: Турчин Јашка, Дивљи Госа, па закупник са Жиздре. Опклadio се Јашка са закупником о осмак пива — ко надвлада, ко боље отпева . . . јеси ли разумео?

— А, Јашка ће певати? Је ли? запитав живо човек, кога назва Моргачем. — А да не лажеш, Обалдују?

— А што бих лагао, одговори достојанствено Обалдуј: — дед брже, што се тако вучеш? Дабогме да ће певати, кад се човек опклadio, дед брже, буба-маро, угурсузе један!

— Но, но, ево ме, ти простото!

— Дед ме бар пољуби, душице моја, стаде Обалдуј говорити и рашири наручја.

— Видиш ти нежнога Езона! одговори презирно Моргач, стаде га лактом гурати и обожјаца, сагнув се, уђоше у ниска врата.

Са разговора, што га саслушах, постадох радознао. Чуо сам већ не једном о Јашки Турчину, слушао сам, да је то најбољи певач у околини, и сад ми се на један мах даде прилика, да га чујем у надметању са другим јунаком. Пожурим се у крчму.

Заиста, многи од читалаца још није завирio у сеоску крчму. Али куд неће отићи људи моје багре — ловци!

Те су крчме сасвим просто удешене. Обично је мало тамне преградаце и беле собе, раздељене претином, за који нико од гостију не сме. У том претину пробијен је над широким, дубовим столом велики отвор. На том се столу продаје вино. Управо према отвору су запечаћене боце, велике и мале, на полицама. У предњој страни собе, намењеној гостима, стоје клупе, два три празна бокала и сто на ћошкове. Сеоске су крчме понајвише тавне, и скоро никуда нећете видети на зидовима од греда шарених слика, којих ћете иначе свуда наћи.

Кад сам ушао у „мили дом“, већ беше на окупу лепо друштво.

За тезгом, као што и приличи, стајао је Николај Иванић и заузео цели отвор. На њему беше шарена, цицана кошуља, на образима му се разлеваше лењив осмех. Баш је пуном, белом руком точио две чаше вина гостима, што уђоше, пријатељима: Моргачу и Обалдују. У ћошету за њим, поред прозора, беше му љуба и циљаше очима на све стране. Сред собе је стајао Јашка Турчин, слаб, ставан човек од

*) Моргач значи човека, који много жмира очима.

двадесет и три године, у дугом нанковом кафтану мрке боје. Изгледаше као какво момче, фабрички радник; само се нешто није могао похвалити здрављем. Образи му упали, очи велике сиве, немирне, нос прав с тананим покретним ноздрвама, бело, високо чело, светло-руска коса забачена, усне пуне израза, велике, али лепе — све му лице чинило на те утиска, беше пуно страсти. Био је узбуђен: непрестано је жмирао очима, дисао испрекидано, руке му дрхтале, као да је у грозници — да, и беше заиста у грозници, оној немирној, што за час суне и коју знају људи, што говоре или певају пред каквим друштвом. Поред њега је стајао човек од четрдесет лета, широких плећа, јаким костима на лицу; ниска чела, малих татарских очица, кратка, пљосната нос, с подбратком на четир ђошка, црним, сјајним власима, дебелим као чекиња. Израз његова гарава лица с оним бакарним одсјајем, а особито бледих усана, могао би скоро назвати свирепим, да не беше онако замишљено-миран. Скоро се није ни мицао и тек би истиха погледао унаоколо, као оно бик испод јарма. На њему беше неки стари сјуртук с глатким, бакреним дугмадима а цео врат је увио старом, свиленом марамом. То је Дивљи Госа. Баш управ према њему, на клупи под сликама, седео је Јашкин супарник — закупник из Жиздре. Он је био од омањих људи, око тридесет година, дебео, богињав, и кудрав, с тупим, мало савијеним носом, живим, смеђим очима и проређеном брадом. Подавио руке под себе, на погледа брзо унаоколо, непрестано машући и ударајући ногама, на којима беху лепе кицошке, опшивене сапоге. На њему је нов танан армјак од сива сукна с плишовом огрлицом, од које се јако одбијаше крај црвене мараме, чврсто затегнуте на врату. У ђошету према вратима, седео је за столом неки мужик у сивој, изношеној свити, са грдном рупом на плећима. Сунчана је светлост струјала проређеним, жућкастим потоком кроз прашњава стакла два малена окна, и као да не мога победити обичну таму у соби; сви предмети беху једва једвице осветљени, као пегама. За то и беше у њој хладовина, и чим сам крочио преко прага, а с мене спаде, као какво бреме, запара и врућина.

Могао сам одмах опазити, да се мој долазак некако није допао гостима Николаја Ива-

нића, али кад видеше, где ме он предусрете као старог знанца, умирише се и нису више ни пазили на мене. Ја наручим пива и седнем у крај, поред мужика у отрцаној свити.

— Но, дед! кличе на мах Обалдуј и испије на душек чашу вина. Уз тај усклик махао је рукама. Без тог махања као да нигда ни речи не прозбори. — Шта би још чекали? Дед, да се то почне. А, Јаша?

— Да, да, да се почне, прихвати Николај Иванић одобравајући.

— Па добро, да почнемо, одговори закупник хладнокрвно и са осмехом, пуним самопоуздања: — ја сам готов.

— И ја сам готов! кличе узбуђено Јашка.

— Но, па онда почните, момци, пропишта Моргач.

И ако су сви једнодушно били за то, да се почне, још нико не почињаше: закупник се и не диже с клупе — као да су сви нешто ишчекивали.

— Па почињи! викну мрко и сурово Дивљи Госа.

Јаков задрхта. Закупник се диже, намести пас и искашља се.

— А ко да почне? запита нешто пручкијим гласом Дивљег Госу. Дивљи Госа је стајао још не мичући се на сред собе, дебеле ноге раширио а руке сабио у џеп горње одеће скоро до лаката.

— Ти, ти почни, закупниче, стаде заплетати Обалдуј: — ти, братац!

Дивљи Госа погледа га испод очију. Обалдуј слабо писну, узвери се, стаде гледати некуд у гредицу, сажма раменима и заћута.

— Бацајте коцку! рече отежући Дивљи Госа: — само дед амо осмак.

Николај Иванић наже се, дохвати стењући с греде осмак и мете га на сто.

Дивљи Госа погледа на Јакова и рече: но!

Јаков тури руку у џеп, извади грош и обележи га зубом. И закупник тури руку испод крила кафтану, извади нову коњу кесицу, одреша је лагано, суну на руку читаву хрпу ситниша и изабере нов грош. Обалдуј подмете свој стари шешир са излизаним и скиданим ободом; Јаков баца у њ свој грош, закупник — свој.

— Ти вади! проговори Дивљи Госа, окренув се Моргачу.

Моргач се задовољно насмеши, узме шешир у обе руке и стаде трести њиме.

ПРИЉУБИ ЛИК...

(ХАЈНЕ)

Приљуби лик уз мој ми лик,
 Да стопљене сузе се скруне,
 Привини груд уз моју груд,
 Да слубљени пламен нам суне.

И нагне-л' у сион пламен јаз
 Суза нам река цела,
 И страсно л' ти вити обвијем стас:
 Од слатких гинем жеља.

Н.

ПУТОПИСНЕ ЦРТЕ.

УСПОМЕНЕ ИЗ ИТАЛИЈЕ.

НА ВЕЗУВ.

(Свршетак.)

Путник мој једва је већ могао да корача. Непрестано је застајао, па је с лица бри-сао зној, што га је са свим облио. „Ја сам, рече, много пропатио у последњем француском рату; али оваких паклених мука нисам поднео ни у страшним бојевима око Меца.“ Да не би остао на путу, као и земљак му, где је био већ близу жељеном циљу, даде знак Талијану, који нас је пратио, да га вуче на кајишу. И тако се дакле Талијан није преварио у своме рачуну, кад нам се својевољно придружио на даљем нашем путу на Везув.

Били смо већ близу виса. Брег се сав жутио од сумпора, који га покриваше, дим је све гушће суктао горе а у уши нам допирала подземна хука као удаљени пуцањ из топова. Пре но што ћемо се успети на гребен од брда, рече нам вођа, да мет-немо мараме на нос, да нас не би како занео си-ловити задах од сумпорове паре, што се из дубине дизала врх брега. Приповедао нам, како је са не-пажње главом платио пре више година немачки путник по имену Делије. Кад се сиромаш уморан, изнурен попео на врх, занесе га пара од сумпора и, изгубив равнотежу на уском гребену, стрмоглави се у дубоки катао од Везува те падајући доле сав се раздроби о стење!

Ходили смо више од пет сахата и након дугог тог и одвећ трудног путовања стигосмо и на вис брега. Погледасмо у дубину, одакле се дим горе котрљао, с великом хуком. Сред дубине је зијао про-стран отвор, на који је дубоко из утробе земљине дим и течна маса куљала на површину. Вођа нас позове, да се спустимо у тај катао те да видимо из најближе близине, где се доњи свет доди-рује с горњим. Беше то мучан посао за нас. Иде се около, уским крајком од виса, те се лагано и врло опрезно мора корачати. Са стране јапи ду-бока провалија, да је страшно доле погледати. Али

и сама помисао, да уђемо у ждрело Везува, била је за нас тако примамљива, да јој не могосмо одо-лети. Кад се некада, као што се прича, нису бојали стари, продирати и у саме крајеве доњег света, да сазнаду тајне његове, за што се ми не би усу-дили спустити се бар до његових капија? Пођемо дакле лагано наоколо, корачајући опрезно све до места, одакле се најлакше силазило у дубину. Во-дили нас за руку Талијани, а ми смо ишли лагано. корак по корак, и не гледајући у понор. Тешко беше спуштати се у дубину, али су наши људи били тако вешти, да смо мирно доле сишли низ ломно стење, а нисмо нигде ни поклизнули.

Особито неко осећање да се не да исказати, обузме човека, кад се спусти у ту дубину! Ту, у најближој близини страшних подземних стихија, осећа он живо сву своју немоћ и своју ништавост, па као да је неразрешиво прикован за доњи свет, клоне му дух и губи сву своју енергију. Дубина је силно одјекивала од хуке, којом је дим и пламен и растворена маса напоље јурила из утробе земљине. Ја и мој сапутник стајасмо као укочени и не смедо-смо ни корака даље. Вођа наш и оба она момка приђу смело к самом отвору сред те дубине, ку-пећи са земље лаву, што је била још врућа и тек што се стврдла. Шта не чини навика! Човек се кашто боји од своје сени, али човек често и нај-већој грозоти сме да погледи у очи!

Запитах вођу, да ли није опасно задржавати се у том котлу, да неће Везув изненада јаче почети радити те нас засути пецелом и лавом. Вођа ми рече, да се не треба тог бојати, јер се увек у напред покаже спољашњим неким знацима, кад ће Везув стати јаче избацити течну масу. На то се пази на обсерваторији, што је подигнута доле на Везува и којој је управитељ чувени Палмијери.

Тешком муком попнемо се горе из тог котла и изађемо на ново на гребен од Везува. Винувши се

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

горе из страшне те дубине, тог предворја самога пакла, осећали смо се као новорођени. Седнемо на земљу да се одморимо и да се науживамо красна изгледа. Пред нама се ширио приказ тако леп и чаробан, да се не да описати. Сав напољски залив, озарен меким сунчаним зрацима, сјајно је у рајској дивоти, а на обали му низала се места: Напољ, Торе дел Греко, Портичи-Резина, Торе-Анунциата, Помпеја, Кастеламаре, Соренто, па су изгледала као једна једита варош, која се у полу-кругу пружила у недоглед! Западно се види убаво а несретно острво Искија са брдом „Епомео“, а на југу се осмејкује острво Капри, ком су лепоте опевали толики песници. Гледајући са Везува доле на тај земаљски рај, чинило ми се, као да то није на јави него на сну. Тако силно очара ме и занесе тај поглед! Красан је изглед са брда Риги на фирвалдштетско језеро у Швајцарској, и пуним правом хвале га сви путници. Али поглед са Везува на напољски залив јесте и остаје неравњен и јединствен!

Страшно је пустошио Везув у разна времена у свој околини. У старо је доба ређе беснио, али је чинио веће штете. Тако је године 79. после Христа, за владе римског цара *Tura*, земљетресом разорио и пепелом и лавом засуо несретну варош Помпеју, и упропастио сву красну околину. Јако је беснио Везув и год. 1691, кад је големо, више стотина центи тешко камење на хиљаде метара бацао на све стране, и опустошио околна места: Боско тре Казе, Торе дел Анунциату, Торе дел Греко и Портичи-Резину. Пропало је тада преко 3000 људи. Грдне масе камења и пепела избацио је Везув и год. 1779 и 1794, што је тако јако заплашило тамошње становнике, да су мислили, већ је смак свету! Вођа нам показивао, у коме се правцу сливала лава у новије време низ брдо, кад је Везув јаче радио, особито год. 1794, 1815 и 1872.

Дуго смо тако седели, наслађавајући се дивним тим, неисказано лепим приказом. Пошто смо се већ прилично одморили, рече нам вођа, да се дигнемо и вратимо натраг, а и сами смо држали, да нам се ваља кренути, да нас не би сувише дуго морао чекати сапутник наш поштар. Ако смо требали толико времена, док се попесмо на вис, и морали се толико мучити, сада, враћајући се, били смо за тили час доле. Не иде се лагано низ брдо, већ се јури у непрекидном трку, док се год не стигне на подножје брега. Ноге су нам истина дубоко упадале у пепео и лаву, али се нисмо бојали, да ћемо пасти и повредити се, јер смо се подупирали о штапове а држали су нас за руке Талијани. Затечемо свог друга на оном истом месту, где смо га били оста-

вили. Био је пун добре воље и шалио се с Талијанима, који су били око њега. А и како се не би веселио, кад се могао одморити до миле воље, а сврх тога донели му људи поленте, свежа грозђа, смокава и вина те се сасвим опоравио од тешког свог умора. Седнемо и ми па се мало одморисмо. За тим пођемо даље и стигнемо у „Боско тре Казе“, где се умијемо и очистимо. Изгледали смо као сељаци у вршају! На обућу и хаљине нам пао дебео прах и пепео, лица нам се запурила од дуга хода и жестоке жеге сунчане. Било већ вече, кад стигосмо натраг у своју гостионицу код Помпеје. Сад сам тек осећао, како сам се јако уморио на путу. Нисам могао скоро ништа окусити, нити сам ока тргнуо целе те ноћи.

То је први и последњи пут, што сам се пењао на Везув, рекох сутра дан својим друговима, нити ћу икад заборавити, колико сам се мучио на том путу. Нисам могао тада ни помислити, да ћу изневерити те своје речи. Али не каже бадава *Рабле*: „*Qui a vu, boira*“ — „ко је пио, пиће опет!“ Кад сам неколицину година за тим био и по трећи пут у Напољу, пењао сам се на ново на Везув. А то је било овако. У Риму сам се упознао са два католичка свештеника. Један од њих био Чех а други Мађар. Дошав с њима у Напољ, нисам им могао одбити молбе, да походим с њима Везув. Ја им предложим, да путујемо железницом — од најновијег времена вози железница из Напоља на Везув до извесне висине брда —; али они не хтедохе никако усвојити мога предлога већ закључише, да на Везув идемо на коњима. Погодимо се за пут на Везув и натраг појединце по 20 лира. Из Напоља ишли смо на колима до Торе Анунциате, а одатле даље на коњима. Јахали смо већ подуже и коњи, који су били и онако слаби, почеше сустајати. На име је застајао свештеник Мађар. Било да му се коњ усићио, било пак да га коњ није могао да носи — свештеник је био дежмекаст и гојазан човек — вођа је имао сила муке, морао је непрестано гањати коња, да брже корача, а то није чинио речима, већ се бацао на њ каменицама. Једва сам се могао уздржати од смеја, гледајући лепу мантију свештеникову, где је сва прашна, прљава од тих грудера. Нашпао си куд да путујеш у тој новој мантији, помислих у себи, нећеш је зацело више носити!

Дођемо до места, одакле ни коњи не иду даље. Ту нас дочекају људи с кајишевима, па нас вукли на вис. Да виш' тек сада муке од мог свештеника Мађара! Проклињао је час, кад је закључио, да иде на Везув. Али није могао на ино, већ да не остане на путу, морао се попети до врха, ма да га је то стало паклене муке. Како се баш у тај мах натраг

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

враћало са Везува неко друштво, што беше дошло на железници, то ти се мој Маџар свештеник одмах придружи том друштву, не задржавајући се ни најмање на вису. Заман сам му говорио, да ће, ако се врати на железници, морати платити још 20 лира. „Ма морао платити двапут толико, нећу се ипак вратити пешице“, рече, и тим се растане од нас.

Како сам се зачудио, видећ Везув, где се са свим променио. Дубина, у којој сам с грозом боравио пређе, сред које је са страшном хуком куљао дим, пламен и течна маса из утробе земљине, била је сада са свим засута, а дим и лава је избијала сада са самог виса.

Нисмо остали дуго на брегу. Време било непријатно и суморно. По небу се витлале густе облачине и поладан ветар дувао је на висини. Стрчимо низ брег. Доле нас дочекају са коњима, узјашимо на коње и дођемо у Торе Анунциату. Ту седнемо у кола и вратимо се натраг у Напољ. У гостионици затечемо сапутника свог, свештеника Маџара. Може се мислити, да није био најбоље воље. Био на Везуву, мучио се толико на путу а није скоро ништа видио. Бамбадава потрошио четирдесет лира. Али ко хоће што да ужива, није доста да плати само за то уживање, већ се богме често мора и мучити, те још како мучити!

Др. Ђорђе Дера.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

UGUST ŠENOA. SABRANE PRIPOVIESTI. Izdaje „Matica hrvatska“. Svezak prvi. U Zagrebu. 1883. 8-ина, стр. 341. Цена 1 ф. 50 н.

Приповетке, које су у овој свесци, могу се поделити на озбиљне и на шаљиве, или, боље рећи, на такве, које се могу озбиљно узети, и на такве, које се не могу озбиљно узети. Међу прве спадају: „Primadonna“ и „Prijan Lovro; међу друге: „Turo-poljski top“, „Bliedi mjesec“, „Do tri puta Bog romaže“, „Dusi narodne straže“ и „Liera Anka. „Vječni Žid u Zagrebu“ заузима положај за себе.

Предмет новеле „Primadonna“ црпи је из талијанског живота. У тој је новели све талијански: предео, људи, околина, животарење, страсност, пренагљеност, лукавство — једном речи: све. И одмах у тој новели, коју је Шеноа писао пре двадесет година, излази на видик његово фино разликовање, које према замисли и предмету ђдешава не само манир у писању, него и карактеристику својих особа и њиховог рада. Нису то његови земљаци са талијанским именима и под талијанским поднебљем, већ су то баш прави синови и кћери цветне Италије.

Слушао сам, да су Хрвати замерили Шенои, што је написао ту новелу, и што није место ње написао такву, у којој би јунаци били Хрвати а позорница Хрватска. Ја мислим, да је то замерање неосновано. Главна је ствар лепа новела; језик, на ком је писана, долази у други ред, а особље, т. ј. народност њихова, па онда стафажа, долази тек у трећи ред. Кад је пак „Primadonna“ писана на хрватском језику, а иначе је добра, не разумем разлоге, за што та новела с тога, што су особе Талијани, не би била добитак за хрватску књижевност?

Па још кад се помисли, да је тај исти Шеноа написао толико приповедака баш из хрватског живота, онда још мање разумем разлоге, којима се тамани „Primadonna“, те јој се не да заслужено место у хрватској књижевности.

Новелиста је за цело тако исто песник као и онај, који ниже стихове, — да богме, да морају обојица бити ваљани. Кад је тако, онда се песник не може баш свагда освртати на типове свога народа, особито, ако је имао прилике, да дубље погледни и у живот других народа. Таквом приликом захвата онда предмет тамо, где му се свиди, па ако су — као што сам Шеноа у „Пријану Ловри“ вели — у његовој околини „околности мале“, зашто се не би онда песник обазирао и на ону страну, где су „околности велике“, да машти својој слободнији и шири полет даде? Нећу овде много да наводим песнике, који су тако радили; онај, који је иоле познат са светском књижевношћу, разумеће ме већ.

Уз то долази још та околност, што се писањем новела из живота других народа упознава свој народ обичајима и карактерима тих народа, те се тако на лак и угодан начин васпитава и изображава. Нема сваки ни воље ни прилике да изучава етнографска дела; новелу пак читаће сваки, који се иоле интересује за штампану књигу.

„Primadonna“ је добра новела ако је и мало романтична и на ефект удешена, што се на сваки начин мора приписати пишчевој младости, дакле добу, кад је сваки човек мање више субјективно, лирски расположен. Међу тим, цела романтика лежи у тајанственој појави Ријеговој, или управо у том, што

се све до краја сам читалац са Јулијом заједно обрађује том интересантном појавом. Да богме, да је онда разуверење живље, дисхармонија жешћа, јер место племенитог шпанског грофа видимо пустолова, подло оруђе у рукама још подлијег управљача.

Али љубав, која кроти и дивљу зверад, преобразила је и тај ништави карактер; он је из те борбе ипак изашао прекаљен, као кроз чистиште. Он није могао одољети силној навали Јулијине искрене љубави, те је заволео и њу, а кад је видео, да она све зна и да га презире, да га мора презирати, он се спремио са овог света, где више за њега среће нема. Ту је дакле она морална победа доброг начела, која противника не обара само, већ га и к себи диже, к својој моралној висини.

„*Prijan Lovro*“ без икакве је сумње најбоља приповетка у овој свесци; то је управо психолошка студија у облику приповетке. Тако се некако и даје читати, јер има по нешто и катедарског зачина, особито тамо, где се писац упушта у субјективне рефлексије о приликама и околностима, које наваљују на јунака и њему сметају. Што је писац пао у тај манир, даје се протумачити отуд, што је приповетка тенденциозна и што је управљена на особу, којој се хоће да докаже, да се хрватским писцима не може баш тако замерити, што им се производи врзу около обичних и сићушних прилика, кад су баш и саме конкретне прилике обичне и сићушне.

До душе, на то би се могло приметити, да није стафажа оно, што диже вредност приповетци, него психолошки процес у личностима. Не лежи битност приповетке у том, ако су особе грофови, дипломате или велики уметници, или, ако је место догађаја Беч или Париз! Та и тамо се двоје нађу, заволе и наилазе на сметње; само што је декорација сјајнија, што је тоалета богатија. Ауербахове и Розегерове приповетке имају исту естетичну вредност као и Фонтанове или Хајзеове, ма да се ове врзу у „високим“ круговима а оне у „ниским“.

И сад долазимо до тугаљиве тачке.

Кад стоји оно, што сам горе казао и примером из немачке књижевности поткрепио, онда не лежи кривица у Хрватској и њеним околностима, него баш у самим хрватским писцима, који нису били у стању ни да маркирају психолошки процес, а камо ли да га сецирају и дестилирају. Да ја имам право, доказ је ова Шеноина приповетка, јер њом је побио тврдњу удовичину и створио је — поред свих малих околности — прекрасну приповетку. Али да како, то је био главом Шеноа! Да је тај предмет дошао до руку оним тамо писцима, које Шеноа мисли, онда би да како и опет имала удовица право.

Околности, мале околности, могу сметати развиту појединог човека; али новелиста не треба да пише сухопаран животопис, већ уметничко дело, и ако му је предмет такав човек, ком су околности сапутале крила, онда треба да изнесе не само оно, што се видљиво догодило с тим човеком, већ и оно, што је тај и мислио и осећао.

Ево, то је учинио Шеноа; и ако се Ловро није могао уздићи са лоших прилика, уздигао се Шеноа, писац Ловриног живота, у пркос тим лошим приликама. Речима својим у приповетци хтео је Шеноа да извини плиткост тадашњих писаца а приповетком их је тек утукао, јер је доказао, да се може писати ако се има — дара.

Да видимо сад „Пријана Ловра“ у изводу.

Ловро, син сиромашних родитеља у неком славиначком селу, показао је већ у детињству свом ванредну душевну способност. Родитељи науме да га изобразе, и пошто је био свештенички чин врхунац њихових жеља, реше се, да га посвете богу. Они га пошљу у Љубљану свом куму, тамошњем звонару, да доврши науке, које су му потребне, да може ступити у богословију, у семинар. Али пре него што је још ступио у богословију, осети Ловро, да није за тесну ако и племениту сферу свештеничког чина. Ипак, да задовољи своје родитеље, реши се, ма и с тешким срцем, да обуче црну ризу. Како му је том приликом било, знао је он најбоље. Шеноа заиста красно описује борбу Ловрину у том одсудном тренутку.

За време првих ферија био је Ловро у родитељској кући. Да богме, да је усхитио старе родитеље. После повратка, „после тих ведрих дана настаде у Ловриној души ноћ, тамна ноћ, бурна ноћ.“ Покушавао је тада, да забашури тежњу своју за широким светом, да завара самог себе, и доникле му је то и испало за руком, у колико се удубио у изучавање разних, световних наука и страних језика. При студији тих „профаних“ наука затече га једном предстојник семинара и љуто га изобличи. Наравно, да му такво поступање није омилило бављење у семинару.

За време других ферија оде к једном свом пријатељу, такође богослову, и ту се упозна с девојком, коју страсно заволи. У неком заносу призна девојци своју љубав; али ова, чедо од света, опомене на црну хаљину. . . .

Тек сад је наступило мученичко доба за Ловра; да свисне. Из тог очајног положаја избави га неки стари каноник, који је умео да појми душино стање Ловрино, и обрече му своју потпору, ако би и напустио богословију. Ловро је то једва дочекао па и учинио. Али, да га ни у том сретном тренутку

не мимоиђе горка чаша, родитељи су га, кад их је у то доба походио, осорно примили, шта више, отац га се одрече и само мати. тај неисцрпиви извор доброте, озари му те горке часе бескрајном љубављу. Кад се вратио опет у Љубљану, оде свом добротвору, канонику, који му је међу тим нашао место и то за васпитача сину земаљског намесника.

Ту поче за Ловра други живот. Околина, прилике отворише му очи, и ма да је био на прагу к својој жељеној мети, ипак овлада њиме неки песимизам; али, и доцнији живот његов посведочио је то, само спољашње. У души својој остао је он стари, ватрени а кад кад и безазлени Ловро. Тако се може и схватити разговор му с Малвином, коју је тако љубио и коју је сад затекао као удату госпу: ту је говорио Ловрин разум али срце његово не.

У намесниковој кући провео је више година, стекао и неку светску умешност, измирио се с родитељима, и кад је дошло време да иступи из те куће, покушавао је, уз намесникову припомоћ, да се ода на изучавање светских наука: дипломатије, професуре. Али га мимоиђоше, јер су му конкуренти имали моћније пријатеље. У одсудном тренутку, кад је Ловро са изгубљене наде и оболео, реши се отац његов, да га школује. И заиста, Ловро оде у Беча за тим у Праг. Но Ловрин отац преценио је своја средства, и не само да је престао сину да шаље припомоћ, већ га је наговарао, да дође до звања, како би сад њега, оца, избавио из крајње невоље и пропасти. Такве опомене беху за Ловра ужасне, и он се у очајању реши, да се ожени, и само будна

свест пријатељева избави га од очевидне стрмоглавице, јер Ловро би с том женидбом тек унесређио себе. На послетку добије професуру, најпре у Хрватској, за тим у Далмацији. Ту је мислио, да ће му се једном остварити санак: да спасе своје родитеље и да дође ближе свом личном идеалу. Али, Ловру је злогук певао песму над колевком. Оклеветаше га; девојка, коју је заволео, дође му у стан и рече му, како је стриц њен за њега чуо све рђаве ствари и да је неће њему да даде. Ловро, у највећем очајању, пресече бритвом грло своје и то пред девојком.

Шеноа завршује своју причу овако: „То је мој пријан Ловро, милостива госпођо! Човјек, који би у великих, сретних околностих био постао великим човјеком, који је у наших малих околностих постао жртвом, шаком праха и пепела; стабло, које би било носило златна плода, да га небуде оборила немила бура!“

С намером сам изнео ту приповетку мало на шире, па опет нисам могао приказати сваку и крупнију ниансу у борби Ловрине душе. Као што се види, приповетка је та цела ризница психолошких процеса, и све би било добро, само да није тог театралног завршетка, да Ловро пред невестом својом себи бритвом пресече гркљан. Али, и ту се види негдашњи семинариста, који се није могао да реши, да учини момачко дело, које би му невесту осигурало. . . Под клетвом судбине пропао је и тај ванредни дух.

Милап Савић.

(Свршиће се.)

О Л И С Т И Њ И

Г Л А С Н И К.

(Стогодишњица Манцонијева) 7. марта о. г навршује се сто година, како се родио славни талијански песник Алесандро Манцони († 1873). Манцонијева се дела по дубљини мисли и савршености облика могу назвати класичним у сваком погледу и не само да заузимају прво место у новијој талијанској књижевности, него се могу бројати и у најбоља дела светске књижевности. Највећма се Манцони прославио својим мајсторским историјским романом: „I promessi sposi, storia milanese del secolo XVII“; у том је делу писац сретно умео да споји стваралачку фантазију песникову са темељношћу и објективношћу историчаревом — Талијани се спремили, да прославе Манцонијеву стогодишњицу.

(Споменик Ђордану Бруну). Ових су дана открили у Риму споменик Ђордану Бруну, талијанском философу и ваздушном борцу против римске ијерархије, баш на оном месту, где је пре скоро триста година (17. фебруарија 1600 г.) био спаљен на гломачи, јер су га осудили као отпадника и јеретика. Две је године чамео у тавници али га нису могли

натерати, да оповове своје сумње у неке црквене догме. На пресуду му је био одговор ово: „Пресудом сте својом само то доказали, да се ви већма бојите мене, него ја ваше пресуде“. Ни макао се није велики мислилац, кад је на гломачи горео — Драмски песник немачки Адолф Вилбрант прославио је Бруна у жалосној игри: „Giordano Bruno“.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште у Панчеву). Ушли смо у другу претплату. Прва представа, која је у другој претплати заказана била, морала се у заказани дан одложити, због смрти Марка Суботића, врсног члана српске народне позоришне дружине, који је по дугом боловању овде у месту свога рођења умро. Уз саучешће родбине и својте, српске народне позоришне дружине, изасланика српске народне позоришне дружине београдске, српског црквеног певачког друштва и многобројног грађанства, које се у пркос непогодном времену искупило, предадосмо земне остатке покојникове —

матери земљи, и на отвореном гробу опростиемо се рекав: лака ти земља, покојнице, вечан ти спомен међу нама!! — XX-та представа, ван претплате, беше 10-ог фебруара први пут: „Наши сељани“. Поворишна игра из народног живота с певањем у 3 чина, написао М. Поповић, музика од др. Ј. Пачуа. Морамо искрено рећи, да смо се овога вечера врло пријатно забавили гледећи у игри овој верне слике и прилике, црпљене из богатог врела нашег народног живота, који је писац тако лепо, тако вешто и верно погодио. Што ову игру још већма лепом и пријатном чини, то су оне лепе песме, које је у ноге ставио познати и даровити музичар наш др. Ј. Пачуа, који је за ову представу из Сомбора амо дошао. Глумци су овога вечера с особитом вољом играли. Ружић (газда Јоца), Лукић (газда Анта), Ружићка (Ката), Добриновићка (Вата), беху изврсни у игри и верном маскирању. Марковић (Раде) играо је врло добро, а својим лепим, пријатним гласом и вештим певањем заслужио је потпуну хвалу и признање. Евала му! Добриновић (Пера звонар) *non plus ultra*. Милосављевић (Давид жид, крчмар) није нам изнео ни маском, ни говором, ни кретањем спекулативног жидова и дерикожу. Сви остали и остале беху изврсни. Певање је у опште било добро, особито нас корови задовољише. Штета је грдна, што оркестар није, какав би требао да је. Песме се на бурни аплауз публике, више пута понављале, а особито коло. На свршетку изавала је публика бурним пљескањем др. Пачуа, и када се на поворици указао, захори се громогласно „живео“!! Ма да је тај дан врло неугодно време било, ветар, снег и киша, ипак је зато сала дупком пуна била; тога је вечера пало преко 180 фор. — XXI-ва предет. (у другој претплати 1.) 12-ог фебруара први пут: „Марки Вилмер“. Поворишна игра у 4 чина од Ж. Санда, с француског. Тоша Јовановић редитељ кр. срп. нар. повор. у Београду као гост. Дело је ово доста добро, и може се уврстити у боља драматска дела. У њему нема великих запета и бог зна какве романтике, али су карактери сасма добро изведени. У целом делу дијалог је врло жив. Приказ глумаца беше врло добар. Тоша Јовановић (Гајетан, херцег од Америје) извео је своју улогу врло вештачки, задовољио нас је у пуној мери, и публика је то своје задовољство изразила тиме, што га је два пут изавала. Димитријевић (Ирбен, марки Вилмер) беше такођер добар, рекли бисмо само и сувише овбиљан. Ружићка (Маркива Вилмерска) врло добра, Л. Хаџићева (Каролина) изврсна. Л. Петровићева (Дијана) нас је овога вечера обрадовала својом лепом игром и добро наученом улогом. Динићка (Леонија) беше такођер добра. Посета врло добра. — У другој претплати имаћемо прилике видети још по којег госта из Београда, чему се из свег срца радујемо. Као што чујемо, доћи ће нам редитељ Милош Цветић и глумица Грбићева са краљевског поворишта београдског. Цветић ће давати „Лудвика XI.“ и „Јага“ у Шекспировом „Отелу“ а Грбићева Џену Ејрову у Бирхџајферкиној „Ловудској сиротици“.

— 0 —

САДРЖАЈ: Кнез у купатилу. Приповетка Јаше Игњатовића. (Наставак) — Из „Пламенова“ † Јована Грчића-Миленка. (Још досад нештампано.) Себично дете. Моје срце. — Равни путеви. Приповетка Милана Савића. (Наставак.) — Надо, не умри! Н. В. Ђорић. — Певачи. Из Ловчевих записника. Приповетка И. С. Тургењева. С рускога Бранко В. Константиновић. — Приљуби лик... (Хајне.) Н. — Путонишне црте. Успомене из Италије На Везув. (Свршетак) Пише проф. Ђорђе Дера. — Књижевност: August Šenoa. *Sabrane pripoviesti*. Оцена Милана Савића. — Листићи: Гласник. — Повориште и уметност. — Књижевне новости. — Решење загонетке.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

(Нова трагедија Павла Хајза). У берлинском се дворском позоришту пре неколико дана први пут приказала жалосна игра: „Аливијад“, коју је написао Павле Хајзе. Критика каже, да је то спев пун чисте лепоте и високог песничког полета.

Иван Константиновић Ајвазовски, славни руски сликар изложио је у Берлину тридесет слика, што их је зготовио последњих година. Сликару је сад 68 година али још једнако ради као човек у најбољој снави.

Најновијој слици Алме Тадеме наслов је: „При читању Хорација“. Слика та приказује групу римске момчади и девојчади, седе у ладу растову на слушају, како им се читају стихови Хорацијеви.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Изишло је из штампе дело Ђ. Малетића: „Грађа за историју срп. нар. повор. у Београду“. Дело броји шездесет и пет ситно штампаних табака у вел. 8-ни. Обухвата цео процес поворишног развијања, од прве појаве дилетантских дружина у Србији — до коначног образовања сталног глумачког друштва. Садржина му је изврсна.

— Славни песник пољски старина Крашевски довршио је двадесет другу приповетку свог кола историјских приповедака под насловом: „*Baneta*“. У њој се описују времена пољског краља Стевана Баторије. А скидирало је већ и идућу приповетку, којој ће бити наслов: „*Rokoszanie*“. Осим тога пише Крашевски на темељу сакупљеног градива историјску приповетку под насловом: „Мученица на престолу“. Та приповетка описује време Марије Лешчинске, кћери краља Станислава Лешчинског а жене Лудвика XV.

— У Хамбургу су ово дана у наклади Ј. Ф. Рихтера изашле две свеске: „Проза“ од Роберта Хамерлинга. У свескама тим има скици, успомена и студија и то све само у прози. Слављени песник овако оправдава у своме предговору „невезани“ свој стил: има поштовача и поштованица песинства, који мисле, да се песник, који иначе увек у стиховима говори, силави и снижава, кад рекне коју и у прози. Већ је више њих, вели Хамерлинг, важалило на њега, што се бави ситницама, уместо да сваке године изађе са каквим новим јуначким спевом. И Шилер и Гете су, вели, радили „новинарски“ те су имали много штошта рећи, што се само тако даје рећи, а и он (Хамерлинг) је у прози као и у стиховима свагда и свуда само оно рекао, на што га је извуктра нагон нагонно. Уз то хоће песник још својим пријатељима да даде малу накнаду за повест свога живота и развијања свог, јер се у тим листићима огледа оно, што је учутри и с поља проживио за мал те не три десетине година.

Загонетку у 6. броју нашега листа решила је још и „прва српска раденичка читаоница“ у Вршцу.